

Het voorstel bekwaamheidseisen

Geredigeerd naar drie sets (primair onderwijs, voortgezet onderwijs/ beroeps- en volwasseneneducatie, voortgezet hoger onderwijs)

Versie: 2012
Status: Aanboden aan de
Minister van OCW
Auteur: Onderwijscoöperatie

Inhoudsopgave

Inleiding – Drie sets bekwaamheidseisen	3
Hoofdstuk 1 – Vakinhoudelijke bekwaamheid	4
1.1 De vakinhoudelijke bekwaamheidseisen voor de leraar primair onderwijs (groepsleraar)	4
1.2 De vakinhoudelijke bekwaamheidseisen voor de leraar voortgezet onderwijs en de docent bve.....	5
1.3 De vakinhoudelijke bekwaamheidseisen voor de leraar voorbereidend hoger onderwijs.....	5
Hoofdstuk 2 – Vakdidactische bekwaamheid	7
2.1 De vakdidactische bekwaamheidseisen voor de leraar primair onderwijs.....	7
2.2 De vakdidactische bekwaamheidseisen voor de leraar voortgezet onderwijs en de docent bve.....	9
2.3 de vakdidactische bekwaamheidseisen voor de leraar voorbereidend hoger onderwijs.....	11
Hoofdstuk 3 – Pedagogische bekwaamheid.....	13
3.1 De pedagogische bekwaamheidseisen voor de leraar primair onderwijs.....	13
3.2 De pedagogische bekwaamheidseisen voor de leraar voortgezet onderwijs en de docent bve.....	14
3.3 De pedagogische bekwaamheidseisen voor de leraar voorbereidend hoger onderwijs.....	15
Hoofdstuk 4 – Toelichting bij de bekwaamheidseisen.....	17
4.1 De kern van het beroep.....	17
4.2 De leraar als professional.....	20

Inleiding

Drie sets bekwaamheidseisen

De nu geldende bekwaamheidseisen voor leraren worden beschreven in hoofdstuk 2 van de Algemene Maatregel van Bestuur, Besluit bekwaamheidseisen onderwijspersoneel (d.d. 23 augustus 2005). In deze Algemene Maatregel van Bestuur worden conform de vereisten in de sectorwetten, drie sets bekwaamheidseisen onderscheiden, te weten, bekwaamheidseisen voor de leraar primair onderwijs (po), voor de leraar voortgezet onderwijs (vo)/ voor de docent beroeps- en volwasseneneducatie (bve), voor de leraar voortgezet hoger onderwijs (vho). In de onderhavige notitie is het voorstel bekwaamheidseisen geredigeerd naar deze drie sets.

VAKINHOUDELIJK, VAKDIDACTISCH EN PEDAGOGISCH BEKWAAM

DE BEKWAAMHEID TOT HET GEVEN VAN ONDERWIJS VEREIST EEN BREDE PROFESSIONELE BASIS EN OMVAT DE VAKINHOUDELIJKE, DE VAKDIDACTISCHE EN DE PEDAGOGISCHE BEKWAAMHEID.

Hoofdstuk 1

Vakinhoudelijke bekwaamheid

DEFINITIE VAKINHOUDELIJKE BEKWAAMHEID

Vakinhoudelijk bekwaam wil zeggen dat de leraar de inhoud van zijn onderwijs beheerst. Hij staat boven de leerstof en kan die zo kiezen en/of bewerken dat zijn leerlingen die kunnen leren (onder leerlingen wordt ook verstaan studenten, cursisten, deelnemers e.d.). De leraar kan vanuit de vak inhoud verbanden leggen met het dagelijks leven, met werk en met wetenschap. Hij houdt zijn vakkennis en -kunde actueel.

Om vakinhoudelijk bekwaam te zijn met de leraar tenminste het volgende in algemene termen weten en kunnen. Deze algemene termen moeten vak- en context-specifiek worden geconcretiseerd, rekening houdend met het type onderwijs waarbinnen de leraar werkt. Enkele termen overlappen onvermijdelijk met vakdidactische bekwaamheid. Onder vak wordt ook verstaan vakgebied, vakdomein, leergebied, leerdomein, beroepskennis van een bepaald beroep e.d.

1.1 DE VAKINHOUDELIJKE BEKWAAMHEIDSEISEN VOOR DE LERAAR PRIMAIR ONDERWIJS (GROEPSLERAAR)

- > De leraar beheerst de leerstof (kennis en vaardigheden) gericht op het behalen van de kerndoelen van het primair onderwijs (met uitzondering van lichamelijke opvoeding) en kent theoretische achtergronden daarvan. Hij kan de leerstof op een begrijpelijke en aansprekende manier uitleggen en demonstreren hoe er mee gewerkt moet worden.
- > De leraar heeft een grondige beheersing van de basisvakken taal en rekenen.
- > De leraar heeft zich theoretisch en praktisch verdiept in tenminste één van de andere vakken (dit kan ook zijn en deel van een leergebied).
- > De leraar heeft zich theoretisch en praktisch verdiept in de leerstof voor dat deel van de leerjaren waarin hij werkt (bijvoorbeeld onderbouw/middenbouw of middenbouw/bovenbouw, of een andere geclusterde indeling van leerjaren die binnen een bepaald type school gebruikelijk is).
- > De leraar overziet de opbouw van het curriculum en de doorlopende leerlijnen. Hij weet hoe zijn onderwijs voortbouwt op het voorgaande onderwijs en voorbereidt op het vervolgonderwijs. De leraar kent de samenhang tussen de verschillende vakken in het curriculum.
- > De leraar weet dat zijn leerlingen de leerstof op verschillende manieren kunnen opvatten, interpreteren en leren. Hij kan zijn onderwijs afstemmen op die verschillen tussen leerlingen.

De leraar kan zijn leerlingen duidelijk maken wat de relevantie is van de leerstof voor het dagelijkse leven en vervolgonderwijs.

1.2 DE VAKINHOUDELIJKE BEKWAAMHEIDSEISEN VOOR DE LERAAR VOORTGEZET ONDERWIJS EN DE DOCENT BVE

- > De leraar beheerst de leerstof (kennis en vaardigheden) waarvoor hij verantwoordelijk is en kent de theoretische en praktische achtergronden van zijn vak. Hij kan de leerstof op een begrijpelijke en aansprekende manier uitleggen en demonstreren hoe ermee gewerkt moet worden. Binnen de context van het beroepsgerichte onderwijs is de beheersing van de leerstof ook gericht op de beroepspraktijk en de verbinding van de theorie aan de (beroeps-) praktijk.
- > De leraar kent de relatie van de leerstof voor zijn vak met de kerndoelen, eindtermen en eindexamenprogramma's. Binnen de context van het beroepsgerichte onderwijs heeft de leraar actuele kennis van beroepen in de branche(-s) waarvoor hij opleidt en legt verband tussen de leerstof en de kwalificatiedossiers van die branche(-s).
- > De leraar overziet de opbouw van het curriculum van zijn vak, de plaats van zijn vak in het curriculum van de opleiding en de doorlopende leerlijnen. Hij weet hoe zijn onderwijs voortbouwt op het voorgaande onderwijs en voorbereidt op vervolgonderwijs (zoals middelbaar beroepsonderwijs, hoger beroepsonderwijs, andere vervolgopleidingen) of de beroepspraktijk. De leraar kent de samenhang tussen de verschillende verwante vakken, leergebieden en lesprogramma's.
- > De leraar heeft zich theoretisch en praktisch verdiept in de leerstof voor dat deel van het curriculum waarin hij werkt, namelijk één of meer van de verschillende leerwegen van het vmbo, het praktijkonderwijs, de onderbouw havo/vwo of de verschillende typen en niveaus van het bve.
- > De leraar weet dat zijn leerlingen de leerstof op verschillende manieren kunnen opvatten, interpreteren en leren. Hij kan zijn onderwijs afstemmen op die verschillen tussen leerlingen. De leraar kan zijn leerlingen duidelijk maken wat de relevantie is van de leerstof voor beroepspraktijk en vervolgonderwijs.

1.3 DE VAKINHOUDELIJKE BEKWAAMHEIDSEISEN VOOR DE LERAAR VOORBEREIDEND HOGER ONDERWIJS

- > De leraar beheerst de leerstof (kennis en vaardigheden) waarvoor hij verantwoordelijk is en kent de theoretische achtergronden van zijn vak. Hij kan de leerstof op een begrijpelijke en aansprekende manier uitleggen en demonstreren hoe ermee gewerkt moet worden.
- > De leraar kent de relatie van de leerstof voor zijn vak met de eindtermen en eindexamenprogramma's.

- > De leraar heeft kennis van de wetenschappelijke achtergronden van zijn vak en weet welke wetenschappelijke kennis en methoden van onderzoek gebruikt kunnen worden in zijn onderwijs.
- > De leraar overziet de opbouw van het curriculum van zijn vak, de plaats van zijn vak in het curriculum van de opleiding en de doorlopende leerlijnen. Hij weet hoe zijn onderwijs voortbouwt op het voorgaande onderwijs en voorbereidt op het hoger beroepsonderwijs en universitair onderwijs. De leraar kent de samenhang tussen de verschillende verwante vakken, leergebieden en lesprogramma's.
- > De leraar weet dat zijn leerlingen de leerstof op verschillende manieren kunnen opvatten, interpreteren en leren. Hij kan zijn onderwijs afstemmen op die verschillen tussen leerlingen. De leraar kan zijn leerlingen duidelijk maken wat de relevantie is van de leerstof voor werk en vervolgonderwijs.

Hoofdstuk 2

Vakdidactische bekwaamheid

DEFINITIE VAKDIDACTISCHE BEKWAAMHEID

Vakdidactisch bekwaam wil zeggen dat de leraar de vak inhoud leerbaar maakt voor zijn leerlingen, in afstemming met zijn collega's en passend bij het onderwijskundige beleid van zijn school. Hij weet die vak inhoud te vertalen in leerplannen of leertrajecten. Hij brengt een duidelijke relatie aan tussen de leerdoelen, het niveau en de kenmerken van zijn leerlingen, de vak-inhoud en de inzet van de verschillende methodieken en middelen. Bij de uitvoering van zijn onderwijs volgt hij de ontwikkeling van zijn leerlingen. Hij toetst en analyseert regelmatig en adequaat of de leerdoelen gerealiseerd worden en hoe dat gebeurt. Op basis van zijn analyse stelt hij zo nodig zijn onderwijs didactisch bij. Zijn onderwijs gaat met de tijd mee.

De onderstaande eisen gelden voor alle leraren, maar hebben een specifieke betekenis in de context van het onderwijs in een bepaald vak of leergebied en binnen de sector en het type onderwijs waar de leraar werkt. De algemene uitspraken over beroepskennis en -kunde worden met sectorspecifieke voorbeelden verduidelijkt en moeten nader sector- en vakspecifiek worden geïnterpreteerd en geconcretiseerd, rekening houdend met het type onderwijs waarbinnen de leraar werkt. Waar vak inhoud of leerstof staat, kan ook worden gelezen lesstof, vakgebied, vak domein, leergebied, beroepskennis van een bepaald beroep en dergelijke. Waar leerlingen staat, kan ook worden gelezen studenten, cursisten of deelnemers en dergelijke. De volgorde van de eisen drukt geen rangorde uit, noch een gewenste opeenvolging van handelingen.

2.1 DE VAKDIDACTISCHE BEKWAAMHEIDSEISEN VOOR DE LERAAR PRIMAIR ONDERWIJS

2.1.1 Vakdidactisch bekwaam, kennis

- > De leraar heeft kennis van verschillende leer- en onderwijstheorieën die voor zijn onderwijspraktijk relevant zijn en kan die herkennen in het leren van zijn leerlingen.
- > De leraar kent verschillende methodes en criteria waarmee hij de bruikbaarheid ervan voor zijn leerlingen kan vaststellen. Hij kent verschillende manieren om binnen een methode te differentiëren en recht te doen aan verschillen tussen leerlingen. Hij kan de methode aanvullen en verrijken. Waar methode staat, kan ook worden gelezen leermiddelen, leergangen, enzovoort.
- > De leraar weet hoe een leerplan in elkaar zit en kent de criteria waaraan een goed leerplan moet voldoen.
- > De leraar heeft kennis van digitale leermaterialen en -middelen. Hij kent de technische en pedagogisch-didactische mogelijkheden en beperkingen daarvan.

- > De leraar kent verschillende didactische leer- en werkvormen en de (leer-)psychologische achtergrond daarvan. Hij kent criteria waarmee de bruikbaarheid daarvan voor zijn leerlingen kan worden vastgesteld.
- > De leraar kent verschillende doelen van evalueren en toetsen. Hij kent verschillende, bij deze doelen passende vormen van observeren, toetsen en examineren. Hij kan toetsen ontwikkelen, toets resultaten beoordelen, analyseren en interpreteren en de kwaliteit van toetsen en examens beoordelen. Hij kan bruikbare en betrouwbare voortgangsinformatie verzamelen en analyseren en op grond daarvan zijn onderwijs waar nodig bijstellen.
- > De leraar heeft zich theoretisch en praktisch verdiept in de vakdidactiek ten behoeve van het type onderwijs en het deel van het curriculum waarin hij werkzaam is.

2.1.2 Vakdidactisch bekwaam, kunde

De leraar kan onderwijs voorbereiden:

- > Doelen stellen, leerstof selecteren en ordenen;
- > Samenhangende lessen uitwerken met passende werkvormen, materialen en media, afgestemd op het niveau en de kenmerken van zijn leerlingen (onder lessen worden ook verstaan cursusonderdelen die een andere vorm hebben dan een les);
- > Passende en betrouwbare toetsen kiezen, maken of samenstellen.

De leraar kan onderwijs uitvoeren en het leren organiseren:

- > Een adequaat klassenmanagement realiseren;
- > Aan leerlingen de verwachtingen en leerdoelen duidelijk maken en leerlingen motiveren om deze te halen;
- > De leerstof aan zijn leerlingen begrijpelijk en aansprekend uitleggen, voordoen hoe ermee gewerkt moet worden en daarbij inspelen op de taalbeheersing en taalontwikkeling van zijn leerlingen;
- > Doelmatig gebruik maken van beschikbare digitale leermaterialen en -middelen;
- > De leerlingen met gerichte activiteiten de leerstof laten verwerken, daarbij variatie aanbrenge en bij instructie en verwerking differentiëren naar niveau en kenmerken van zijn leerlingen;
- > De leerling begeleiden bij die verwerking, stimulerende vragen stellen en opbouwende gerichte feedback geven op taak en aanpak;
- > Samenwerking, zelfwerkzaamheid en zelfstandigheid stimuleren.

De leraar kan onderwijs evalueren en ontwikkelen:

- > De voortgang volgen, de resultaten toetsen, analyseren en beoordelen;
- > Feedback vragen van leerlingen en deze feedback tezamen met zijn eigen analyse van de voortgang gebruiken voor een gericht vervolg van het onderwijsleerproces;
- > Leerproblemen signaleren en indien nodig met hulp van collega's oplossingen zoeken of doorverwijzen;
- > Advies vragen aan collega's of andere deskundigen; hij weet wanneer en hoe hij advies kan geven (hierbij kan de leraar gebruik maken van methodieken voor professionele consultatie en leren, zoals supervisie en intervisie);

- > Zijn didactische aanpak en handelen evalueren, analyseren, bijstellen en ontwikkelen;
- > Bijdragen aan pedagogisch-didactische evaluaties in zijn school en deze in afstemming met zijn collega's gebruiken bij de onderwijsontwikkeling in zijn school;
- > De inhoud en de didactische aanpak van zijn onderwijs uitleggen en verantwoorden;
- > Hij is in staat tot kritische reflectie op zijn eigen pedagogisch-didactisch handelen.

2.2 DE VAKDIDACTISCHE BEKWAAMHEIDSEISEN VOOR DE LERAAR VOORTGEZET ONDERWIJS EN DE DOCENT BVE

2.2.1 Vakdidactische kennis

- > De leraar heeft kennis van verschillende leer- en onderwijstheorieën die voor zijn onderwijspraktijk onderwijs relevant zijn en kan die herkennen in het leren van zijn leerlingen. In de context van het beroepsgerichte onderwijs betekent dit onder andere dat de leraar zich verdiept in de theoretische en praktische aspecten van leren op de werkplek.
- > De leraar kent verschillende methodes (onder meer methodes ten behoeve van beroepsgericht onderwijs) en criteria waarmee hij de bruikbaarheid ervan voor zijn leerlingen kan vaststellen. Hij kent verschillende manieren om binnen een methode te differentiëren en recht te doen aan verschillen tussen leerlingen. Hij kan de methode aanvullen en verrijken. Waar methode staat, kan ook worden gelezen leermiddelen, leergangen, enzovoort.
- > De leraar weet hoe een leerplan in elkaar zit en kent de criteria waaraan een goed leerplan moet voldoen (onder meer in het kader van beroepsgericht onderwijs).
- > De leraar heeft kennis van digitale leermaterialen en -middelen. Hij kent de technische en pedagogisch-didactische mogelijkheden en beperkingen daarvan.
- > De leraar kent verschillende didactische leer- en werkvormen (onder meer ten behoeve van het beroepsgerichte onderwijs) en de (leer-)psychologische achtergrond daarvan. Hij kent criteria waarmee de bruikbaarheid daarvan voor zijn leerlingen kan worden vastgesteld.
- > De leraar kent verschillende doelen van evalueren en toetsen. Hij kent verschillende, bij deze doelen passende vormen van observeren, toetsen en examineren. Hij kan toetsen ontwikkelen, toetsresultaten beoordelen, analyseren en interpreteren en de kwaliteit van toetsen en examens beoordelen (onder meer verschillende vormen van toetsen in het kader van beroepsgericht onderwijs, zoals vormen van assessment).
- > Hij kan bruikbare en betrouwbare voortgangsinformatie verzamelen en analyseren en op grond daarvan zijn onderwijs waar nodig bijstellen.
- > De leraar heeft zich theoretisch en praktisch verdiept in de vakdidactiek ten behoeve van het type onderwijs en het deel van het curriculum waarin hij werkzaam is. In de context van het beroepsgerichte onderwijs heeft de leraar zich verdiept in didactiek ten behoeve van beroepsgericht onderwijs, de vormgeving en begeleiding van het leren op de werkplek en op de samenwerking met praktijkbegeleiders bij het begeleiden van dit leren.

2.2.2 Vakdidactische kunde

De leraar kan onderwijs voorbereiden:

- > Doelen stellen, leerstof selecteren en ordenen;
- > Samenhangende lessen uitwerken met passende werkvormen, materialen en media, afgestemd op het niveau en de kenmerken van zijn leerlingen (onder lessen worden ook verstaan cursusonderdelen die een andere vorm hebben dan een les); in de context van het beroepsgerichte onderwijs kan de leraar onderwijs vormgeven vanuit de beroepspraktijk;
- > Passende en betrouwbare toetsen kiezen, maken of samenstellen (onder toetsen worden ook verstaan verschillende vormen van gereglementeerde praktijkbeoordeling en assessment).

De leraar kan onderwijs uitvoeren en het leren organiseren:

- > Een adequaat klassenmanagement realiseren en (bege-)leiding geven aan groepen leerlingen buiten de context van klas of les;
- > Aan leerlingen de verwachtingen en leerdoelen duidelijk maken en leerlingen motiveren om deze te halen;
- > De leerstof aan zijn leerlingen begrijpelijk en aansprekend uitleggen, voordoen hoe er mee gewerkt moet worden en daarbij inspelen op de taalbeheersing en taalontwikkeling van zijn leerlingen;
- > Doelmatig gebruik maken van beschikbare digitale leermaterialen en -middelen;
- > De leerlingen met gerichte activiteiten de leerstof laten verwerken, daarbij variatie aanbrenge en bij instructie en verwerking en een gerichte inzet van loopbaan oriëntatie en begeleiding, differentiëren naar niveau en kenmerken van zijn leerlingen;
- > De leerling begeleiden bij die verwerking, stimulerende vragen stellen en opbouwende gerichte feedback geven op taak en aanpak;
- > Samenwerking, zelfwerkzaamheid en zelfstandigheid stimuleren.

De leraar kan onderwijs evalueren en ontwikkelen:

- > De voortgang volgen, de resultaten toetsen, analyseren en beoordelen;
- > Feedback vragen van leerlingen en deze feedback tezamen met zijn eigen analyse van de voortgang gebruiken voor een gericht vervolg van het onderwijsleerproces;
- > Leerproblemen signaleren en indien nodig met hulp van collega's oplossingen zoeken of doorverwijzen;
- > Advies vragen aan collega's of andere deskundigen; hij weet wanneer en hoe hij advies kan geven (hierbij kan de leraar gebruik maken van methodieken voor professionele consultatie en leren zoals supervisie en intervisie);
- > Zijn didactische aanpak en handelen evalueren, analyseren, bijstellen en ontwikkelen;
- > Bijdragen aan pedagogisch-didactische evaluaties in zijn school en deze in afstemming met zijn collega's gebruiken bij de onderwijsontwikkeling in zijn school.
- > De inhoud en de didactische aanpak van zijn onderwijs uitleggen en verantwoorden;
- > Hij is in staat tot kritische reflectie op zijn eigen pedagogisch-didactisch handelen.

2.3 DE VAKDIDACTISCHE BEKWAAMHEIDSEISEN VOOR DE LERAAR VOORBEREIDEND HOGER ONDERWIJS

2.3.1 Vakdidactisch bekwaam, kennis

- > De leraar heeft kennis van verschillende leer- en onderwijstheorieën die voor zijn onderwijspraktijk relevant zijn en kan die herkennen in het leren van zijn leerlingen.
- > De leraar kent verschillende methodes en criteria waarmee hij de bruikbaarheid ervan voor zijn leerlingen kan vaststellen. Hij kent verschillende manieren om binnen een methode te differentiëren en recht te doen aan verschillen tussen leerlingen. Hij kan de methode aanvullen en verrijken. Waar methode staat, kan ook worden gelezen leermiddelen, leergangen, enzovoort.
- > De leraar weet hoe een leerplan in elkaar zit en kent de criteria waaraan een goed leerplan moet voldoen.
- > De leraar heeft kennis van digitale leermaterialen en -middelen. Hij kent de technische en pedagogisch-didactische mogelijkheden en beperkingen daarvan.
- > De leraar kent verschillende didactische leer- en werkvormen en de (leer-)psychologische achtergrond daarvan. Hij kent criteria waarmee de bruikbaarheid daarvan voor zijn leerlingen kan worden vastgesteld.
- > De leraar kent verschillende doelen van evalueren en toetsen. Hij kent verschillende, bij deze doelen passende vormen van observeren, toetsen en examineren. Hij kan toetsen ontwikkelen, toetsresultaten beoordelen, analyseren en interpreteren en de kwaliteit van toetsen en examens beoordelen. Hij kan bruikbare en betrouwbare voortgangsinformatie verzamelen en analyseren en op grond daarvan zijn onderwijs waar nodig bijstellen.
- > De leraar heeft zich theoretisch en praktisch verdiept in de vakdidactiek ten behoeve van het type onderwijs en het deel van het curriculum waarin hij werkzaam is.

2.3.2 Vakdidactisch bekwaam, kunde

De leraar kan onderwijs voorbereiden:

- > Doelen stellen, leerstof selecteren en ordenen;
- > Samenhangende lessen uitwerken met passende werkvormen, materialen en media, afgestemd op het niveau en de kenmerken van zijn leerlingen (onder lessen worden ook verstaan cursusonderdelen die een andere vorm hebben dan een les);
- > Passende en betrouwbare toetsen kiezen, maken of samenstellen.

De leraar kan onderwijs uitvoeren en het leren organiseren:

- > Een adequaat klassenmanagement realiseren;
- > Aan leerlingen de verwachtingen en leerdoelen duidelijk maken en leerlingen motiveren om deze te halen;
- > De leerstof aan zijn leerlingen begrijpelijk en aansprekend uitleggen, voordoen hoe er mee gewerkt moet worden en daarbij inspelen op de taalbeheersing en taalontwikkeling van zijn leerlingen;

- > Doelmatig gebruik maken van beschikbare digitale leermaterialen en -middelen;
- > De leerlingen met gerichte activiteiten de leerstof laten verwerken, daarbij variatie aanbrengeen en bij instructie en verwerking differentiëren naar niveau en kenmerken van zijn leerlingen;
- > De leerling begeleiden bij die verwerking, stimulerende vragen stellen en opbouwende gerichte feedback geven op taak en aanpak;
- > Samenwerking, zelfwerkzaamheid en zelfstandigheid stimuleren.

De leraar kan onderwijs evalueren en ontwikkelen:

- > De voortgang volgen, de resultaten toetsen, analyseren en beoordelen;
- > Feedback vragen van leerlingen en deze feedback tezamen met zijn eigen analyse van de voortgang gebruiken voor een gericht vervolg van het onderwijsleerproces;
- > Leerproblemen signaleren en indien nodig met hulp van collega's oplossingen zoeken of doorverwijzen;
- > Advies vragen aan collega's of andere deskundigen; hij weet wanneer en hoe hij advies kan geven (hierbij kan de leraar gebruik maken van methodieken voor professionele consultatie en leren, zoals supervisie en intervisie);
- > Zijn didactische aanpak en handelen evalueren, analyseren, bijstellen en ontwikkelen;
- > Bijdragen aan pedagogisch-didactische evaluaties in zijn school en deze in afstemming met zijn collega's gebruiken bij de onderwijsontwikkeling in zijn school;
- > De inhoud en de didactische aanpak van zijn onderwijs uitleggen en verantwoorden;
- > Hij is in staat tot kritische reflectie op zijn eigen pedagogisch-didactisch handelen.)

Hoofdstuk 3

Pedagogische bekwaamheid

DEFINITIE PEDAGOGISCHE BEKWAAMHEID

Pedagogische bekwaamheid wil zeggen dat de leraar een veilig, ondersteunend en stimulerend leerklimaat voor zijn leerlingen kan realiseren. Hij volgt de ontwikkeling van zijn leerlingen in hun leren en gedrag en stemt daarop zijn handelen af. Hij draagt bij aan de sociaal-emotionele en morele ontwikkeling van zijn leerlingen. Deze uitspraak heeft een brede betekenis en impliceert ook de bijdrage van de leraar aan de ontwikkeling van de leerling tot een zelfstandige en verantwoordelijke volwassene. In de context van het beroepsgerichte onderwijs gaat het hier ook om de begeleiding van de leerling bij zijn oriëntatie op beroepen en het ontwikkelen van beroepsidentiteit. Ook in pedagogische zin blijft zijn onderwijs van deze tijd.

De onderstaande eisen gelden voor alle leraren, maar hebben een specifieke betekenis in de context van het onderwijs in een bepaald vak of leergebied en binnen de sector en het type onderwijs waar de leraar werkt. De algemene uitspraken over beroepskennis en -kunde worden met sectorspecifieke voorbeelden verduidelijkt en moeten nader sector- en vakspecifiek worden geïnterpreteerd en geconcretiseerd, rekening houdend met het type onderwijs waarbinnen de leraar werkt. Onder leerlingen wordt ook verstaan studenten, cursisten of deelnemers en dergelijke. De volgorde van de eisen drukt geen rangorde uit, noch een gewenste opeenvolging van handelingen.

3.1 DE PEDAGOGISCHE BEKWAAMHEIDSEISEN VOOR DE LERAAR PRIMAIR ONDERWIJS

3.1.1 Pedagogisch bekwaam, kennis

- > Hij heeft kennis van ontwikkelingstheorieën en de gedragswetenschappelijke theorie die voor zijn onderwijspraktijk relevant zijn (bijvoorbeeld elementen uit de sociale psychologie en de communicatietheorie) en kan die betrekken op zijn pedagogisch handelen.
- > Hij heeft kennis van opvoedkundige theorieën en methodieken, die voor zijn onderwijspraktijk relevant zijn en kan die betrekken op zijn pedagogisch handelen.
- > Hij heeft kennis van veelvoorkomende ontwikkelings- en gedragsproblemen en -stoornissen.
- > Hij weet hoe hij zicht kan krijgen op de leefwereld van zijn leerlingen en hun sociaal-culturele achtergrond. Hij weet hoe hij daarmee rekening kan houden in zijn onderwijs.
- > Hij heeft zich theoretisch en praktisch verdiept in de pedagogiek van het type onderwijs en het deel van het curriculum waarin hij werkzaam is.

3.1.2 Pedagogisch bekwaam, kunde

- > Hij kan groepsprocessen sturen en begeleiden.
- > Hij kan vertrouwen wekken bij zijn leerlingen en een veilig pedagogisch klimaat scheppen.
- > Hij kan ruimte scheppen voor leren, inclusief het maken van vergissingen en fouten.
- > Hij kan verwachtingen duidelijk maken en eisen stellen aan leerlingen.
- > Hij kan het zelfvertrouwen van leerlingen stimuleren, hen aanmoedigen en motiveren.
- > Hij heeft oog voor de sociaal-emotionele en morele ontwikkeling van zijn leerlingen en doet daar recht aan.
- > Hij kan ontwikkelings-, gedragsproblemen en gedragsstoornissen signaleren en indien nodig met hulp van collega's oplossingen zoeken of doorverwijzen.
- > Hij kan zijn onderwijs en zijn pedagogische omgang met zijn leerlingen uitleggen en verantwoorden.
- > Hij kan zijn pedagogisch handelen afstemmen met ouders en anderen die vanuit hun professionele verantwoordelijkheid bij de leerling betrokken zijn.
- > Hij is in staat tot kritische reflectie op zichzelf in de pedagogische relatie.
- > Hij kan zijn eigen grenzen bewaken.

3.2 DE PEDAGOGISCHE BEKWAAMHEIDSEISEN VOOR DE LERAAR VOORTGEZET ONDERWIJS EN DE DOCENT BVE

3.2.1 Pedagogische kennis

- > Hij heeft kennis van ontwikkelingstheorieën en de gedragswetenschappelijke theorie die voor zijn onderwijspraktijk relevant zijn (bijvoorbeeld elementen uit de sociale psychologie en de communicatietheorie) en kan die betrekken op zijn pedagogisch handelen. In de context van het beroepsgerichte onderwijs betekent dit onder andere dat de leraar zich verdiept in de theoretische en praktische aspecten van het leren functioneren in een beroep en de ontwikkeling van beroepsidentiteit.
- > Hij heeft kennis van opvoedkundige theorieën en methodieken, die voor zijn onderwijspraktijk relevant zijn en kan die betrekken op zijn pedagogisch handelen.
- > Hij heeft kennis van veelvoorkomende ontwikkelings- en gedragsproblemen en -stoornissen.
- > Hij weet hoe hij zicht kan krijgen op de leefwereld van zijn leerlingen en hun sociaal-culturele achtergrond. Hij weet hoe hij daarmee rekening kan houden in zijn onderwijs.
- > Hij heeft zich theoretisch en praktisch verdiept in de pedagogiek van het type onderwijs en het deel van het curriculum waarin hij werkzaam is.

3.2.2 Pedagogische kunde

- > Hij kan groepsprocessen sturen en begeleiden.
- > Hij kan vertrouwen wekken bij zijn leerlingen en een veilig pedagogisch klimaat scheppen.
- > Hij kan ruimte scheppen voor leren, inclusief het maken van vergissingen en fouten.
- > Hij kan verwachtingen duidelijk maken en eisen stellen aan leerlingen.

- > Hij kan het zelfvertrouwen van leerlingen stimuleren, hen aanmoedigen en motiveren, onder meer in het kader van loopbaanoriëntatie en begeleiding.
- > Hij heeft oog voor de sociaal-emotionele en morele ontwikkeling van zijn leerlingen en doet daar recht aan. In de context van beroepsgericht onderwijs gaat het hier ook om de begeleiding van de leerling bij het ontwikkelen van beroepsidentiteit.
- > Hij kan ontwikkelings-, gedragsproblemen en gedragsstoornissen signaleren en indien nodig met hulp van collega's oplossingen zoeken of doorverwijzen.
- > Hij kan zijn onderwijs en zijn pedagogische omgang met zijn leerlingen uitleggen en verantwoorden.
- > Hij kan zijn pedagogisch handelen afstemmen met anderen die vanuit hun professionele verantwoordelijkheid bij de leerling betrokken zijn, zoals bijvoorbeeld begeleiders van het leren op de werkplek en (indien de leerling nog niet volwassen is) ouders.
- > Hij is in staat tot kritische reflectie op zichzelf in de pedagogische relatie.
- > Hij kan zijn eigen grenzen bewaken.

3.3 DE PEDAGOGISCHE BEKWAAMHEIDSEISEN VOOR DE LERAAR VOORBEREIDEND HOGER ONDERWIJS

3.3.1 Pedagogisch bekwaam, kennis

- > Hij heeft kennis van ontwikkelingstheorieën en de gedragswetenschappelijke theorie die voor zijn onderwijspraktijk relevant zijn (bijvoorbeeld elementen uit de sociale psychologie en de communicatietheorie) en kan die betrekken op zijn pedagogisch handelen.
- > Hij heeft kennis van opvoedkundige theorieën en methodieken, die voor zijn onderwijspraktijk relevant zijn en kan die betrekken op zijn pedagogisch handelen.
- > Hij heeft kennis van veelvoorkomende ontwikkelings- en gedragsproblemen en - stoornissen.
- > Hij weet hoe hij zicht kan krijgen op de leefwereld van zijn leerlingen en hun sociaal-culturele achtergrond. Hij weet hoe hij daarmee rekening kan houden in zijn onderwijs.
- > Hij heeft zich theoretisch en praktisch verdiept in de pedagogiek van het type onderwijs en
- > Het deel van het curriculum waarin hij werkzaam is.

3.3.2 Pedagogisch bekwaam, kunde

- > Hij kan groepsprocessen sturen en begeleiden.
- > Hij kan vertrouwen wekken bij zijn leerlingen en een veilig pedagogisch klimaat scheppen.
- > Hij kan ruimte scheppen voor leren, inclusief het maken van vergissingen en fouten.
- > Hij kan verwachtingen duidelijk maken en eisen stellen aan leerlingen.
- > Hij kan het zelfvertrouwen van leerlingen stimuleren, hen aanmoedigen en motiveren.
- > Hij heeft oog voor de sociaal-emotionele en morele ontwikkeling van zijn leerlingen en doet daar recht aan.
- > Hij kan ontwikkelings-, gedragsproblemen en gedragsstoornissen signaleren en indien nodig met hulp van collega's oplossingen zoeken of doorverwijzen.
- > Hij kan zijn onderwijs en zijn pedagogische omgang met zijn leerlingen uitleggen en verantwoorden.

- > Hij kan zijn pedagogisch handelen afstemmen met ouders en anderen die vanuit hun professionele verantwoordelijkheid bij de leerling betrokken zijn.
- > Hij is in staat tot kritische reflectie op zichzelf in de pedagogische relatie.
- > Hij kan zijn eigen grenzen bewaken.

Hoofdstuk 4

Toelichting bij de bekwaamheidseisen

INLEIDING

Het beroep leraar heeft een enorme rijkdom aan verschijningsvormen. De grote verschillen tussen en binnen de verschillende onderwijssectoren leiden tot een grote variatie in wat er van leraren wordt gevraagd en hoe zij werken. De leraar in het basisonderwijs werkt met leerlingen over de volle bandbreedte van leeftijd (4-12) en leermogelijkheden. Die leraar is een generalist die van alle markten thuis moet zijn.

Ook de vakspecialist in het voortgezet onderwijs of het middelbaar beroepsonderwijs is er in veel varianten. We vinden hier zowel de academicus die voorbereidt op hoger en wetenschappelijk onderwijs als de technicus of vakvrouw die een leerling toe leidt naar het beroep. Dan is er ook nog de leraar in het speciaal onderwijs die zich heeft gespecialiseerd om leerlingen met zeer uiteenlopende mogelijkheden te helpen zich te ontwikkelen.

Deze verscheidenheid in de beroepspraktijk heeft gevolgen voor de inhoud van het beroep en het belang van verschillende aspecten van bekwaamheid. Ondanks dat is er een gemeenschappelijke kern en een basis van beroepskennis en -kunde. Die basis wordt in de bekwaamheidseisen beschreven.

4.1 DE KERN VAN HET BEROEP

De leraar geeft onderwijs en laat zijn leerlingen leren in een interactief leerproces. Op basis van zijn kennis en kunde geeft de leraar vorm aan zijn onderwijs en maakt hij keuzes in wat hier en nu voor deze leerling en deze groep leerlingen moet gebeuren. De leraar stimuleert het leren van zijn leerlingen en draagt daarmee bij aan hun ontwikkelkansen en -perspectieven.

De leraar zoekt daarbij steeds naar een goede balans tussen de overdracht van kennis en vaardigheden, het leerproces, het leren denken en het meer zelfstandig leren van de leerlingen. De leraar organiseert het leren, begeleidt, stimuleert en motiveert. Hij sluit zo goed mogelijk aan bij de mogelijkheden, de sterke en de zwakke kanten van de leerlingen.

4.1.1 De verantwoordelijkheid van de leraar

De leraar heeft een maatschappelijke opdracht en speelt een belangrijke rol in de vorming van zijn leerlingen tot zelfstandige en verantwoordelijke mensen die hun weg kunnen vinden in de maatschappij. De leraar deelt deze verantwoordelijkheid met collega's, ouders en anderen die voor de leerlingen verantwoordelijk zijn. De leraar is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn onderwijs (vakinhoudelijk bekwaam) en de manier waarop zijn leerlingen die inhoud leren (vakdidactisch bekwaam). Daarnaast is hij verantwoordelijk voor een veilig, ondersteunend en stimulerend leerklimaat (pedagogisch bekwaam).

4.1.2 De inhoud van het beroep

Het dagelijks werk

De leraar ontwikkelt, geeft lessen en begeleidt zijn leerlingen bij het leren. Hij beoordeelt en analyseert regelmatig de resultaten van het leren en plant de voortgang van zijn onderwijs aan de hand van deze resultaten. Zo nodig past de leraar zijn pedagogisch-didactisch handelen daarop aan. De leraar koppelt het resultaat van het leren aan de leerling terug met gerichte feedback. Hij kijkt terug op zijn werk, administreert en bereidt zich voor op de volgende dag.

De specifieke invulling van het dagelijks werk van de leraar is afhankelijk van de context waarin hij werkt. Zijn manier van onderwijs geven kan variëren van uitleggen en instructie geven tot begeleiding van (groeps-) leeractiviteiten en praktische opdrachten, van coaching aan individuele leerlingen tot stagebegeleiding in de beroepspraktijk. De samenwerking met collega's kan variëren van regulier overleg, collegiale consultatie, intervisie, samen leren tot samenwerken in zelfstandige teams of andere vormen van onderwijsorganisatie.

Door het jaar heen

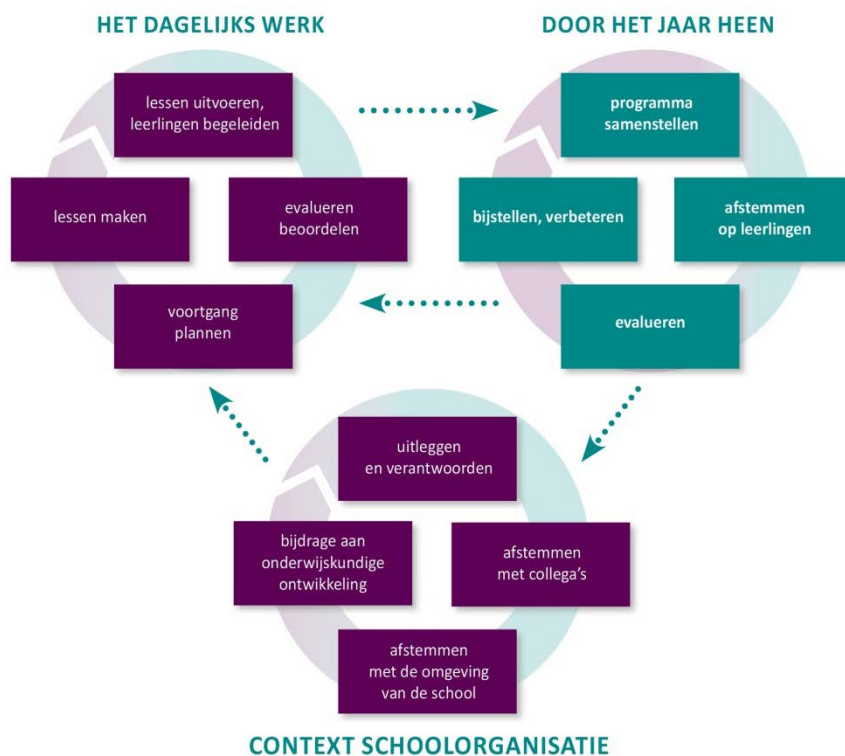
De leraar stelt een onderwijsprogramma samen om uitvoering te geven aan wat moet worden geleerd (kerndoelen, eindtermen, examenprogramma's, eisen beroepspraktijk, eisen school en dergelijke). Binnen zijn programma en aanpak zorgt hij voor mogelijkheden om te differentiëren naar niveau en kenmerken van zijn leerlingen. Hij plant en organiseert zijn werk en evalueert geregeld zijn lessen en onderwijsprogramma's, ook met collega's. Waar nodig stelt hij deze bij en/of verbetert ze. Ook onderhoudt en ontwikkelt hij zijn eigen bekwaamheid.

De werkcontext

De leraar werkt in een organisatie met een eigen identiteit en visie. Met zijn collega's vormt hij een professionele gemeenschap, waarin wordt samengewerkt, geleerd en ontwikkeld. In deze context kan hij zijn onderwijs professioneel verantwoorden. Daarnaast heeft hij contacten met ouders en anderen die voor de ontwikkeling van een leerling belangrijk zijn. Dat zijn bijvoorbeeld deskundigen

binnen en buiten de school, samenwerkingspartners van de school of, in het kader van bijvoorbeeld werkplekleren, mensen in het bedrijfsleven zoals praktijkopleiders¹.

Figuur 1 is een schematische weergave van het bovenstaande.

Figuur 1: De inhoud van het beroep

¹ De afstemming met deze belanghebbenden is uiteraard ook gerelateerd aan de leeftijd van de leerling. NB: Zeker met betrekking tot de volwassen leerling is het de leraar niet toegestaan om zonder expliciete toestemming van de leerling informatie met anderen te delen.

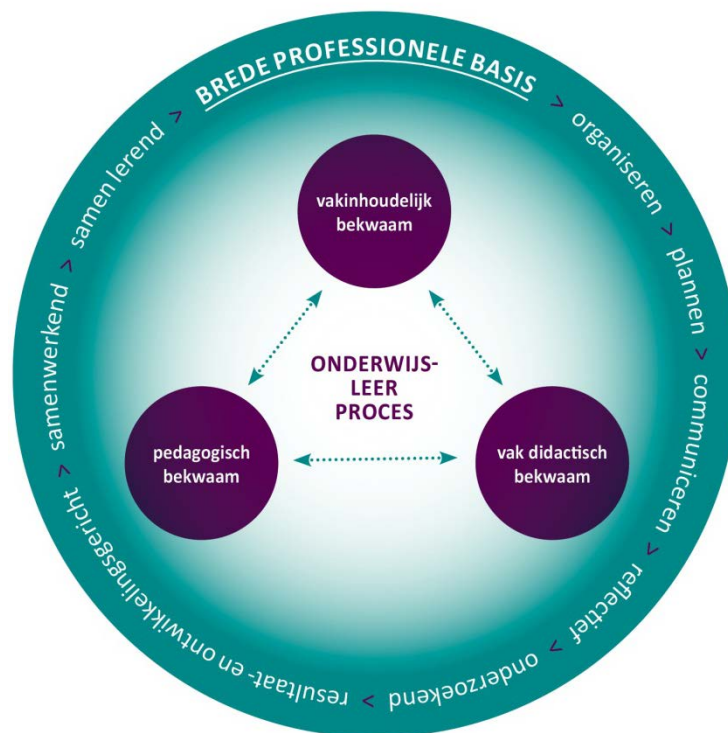
4.2 DE LERAAR ALS PROFESSIONAL

De leraar heeft een complex beroep dat hoge eisen stelt aan het professionele niveau van zijn beroepskennis en kunde. Hij maakt afwegingen en keuzes, zowel in de dagelijkse uitvoering als in de bijstelling en verbetering van zijn onderwijs.

In het onderwijs is professioneel werken teamwerk. Om zijn beroep goed te kunnen uitoefenen moet de leraar kunnen organiseren, plannen, samenwerken en prioriteiten stellen. Net zoals andere professionals binnen en buiten het onderwijs is de leraar verantwoordelijk voor de manier waarop hij werkt.

De leraar heeft een onderzoekende, resultaat- en ontwikkelingsgerichte houding. Hij wil zich blijven ontwikkelen in zijn werk. Hij vindt het belangrijk om dat samen met zijn collega's te doen.

Figuur 2 is een schematische weergave van het bovenstaande.

Figuur 2: Een brede professionele basis en de kern van het beroep

4.2.1 Uitgangspunten van de brede professionele basis

Bij de interpretatie van de bekwaamheidseisen zijn de volgende uitgangspunten van belang:

- > De leraar is een professional. Hij heeft een complex professioneel beroep dat hoge eisen stelt aan het niveau van zijn beroepskennis en -kunde. De leraar werkt in een professionele ruimte waarin hij verantwoordelijkheid neemt en voortdurend afwegingen en keuzes maakt. Hij werkt met een onderzoekende, resultaat- en ontwikkelingsgerichte houding zowel in de dagelijkse uitvoering als bij het bijstellen en verbeteren van het onderwijs. Het vermogen om zich blijvend te kunnen ontwikkelen in zijn werk, samen met en van zijn collega's te kunnen leren en bij de tijd te blijven is daarbij essentieel².
- > Als professional in het onderwijs kan hij op basis van een brede algemene ontwikkeling, actuele ontwikkelingen in de samenleving vertalen naar zijn onderwijspraktijk.
- > Het noodzakelijke niveau van beroepskennis en -kunde maakt het gewenst dat de leraar een opleiding voltooid heeft op tenminste bachelor- of master-niveau of een opleiding die daaraan gelijkwaardig³ is. Deze opleidingen moeten voldoen aan algemene criteria van niveau en kwaliteit, die dus ook voor deze bekwaamheidseisen gelden. Eisen betreffende de taal- en rekenvaardigheid van de leraar maken hier deel van uit. Deze criteria vormen het referentiekader voor het vaststellen van het niveau van bekwaamheid⁴.
- > Werken in het onderwijs is teamwerk: samenwerken met collega's, ouders en anderen⁵, aanspreken en aanspreekbaar zijn en het professionele handelen uitleggen en verantwoorden. Dit vereist communicatieve vaardigheden en goed kunnen samenwerken. Om zijn beroep goed te kunnen uitoefenen moet de leraar kunnen organiseren, plannen en prioriteiten stellen.
- > Bekwaamheid is meer dan kennis en kunde. In de interactie tussen de leraar en de leerling spelen de persoonlijkheid en de beroepshouding van de leraar een belangrijke rol. Het is daarom essentieel dat de leraar beschikt over zelfkennis en in staat is tot kritische reflectie op zichzelf in het professionele handelen.

² Met collega's worden hier professionals bedoeld, ook van andere beroepen en zowel binnen als buiten de school. Het meewerken aan innovatie en onderzoek wordt onder deze uitspraak begrepen.

³ De wet staat wat betreft dit uitgangspunt verschillende uitzonderingen toe.

⁴ Voor deze criteria wordt verwezen naar de zogenaamde Dublin-descriptoren en naar het Europees Kwalificatie Kader (Niveau 6 en 7). De systematiek van accreditering door de NVAO waarborgt de kwaliteit van opleiding en examinering. Daarnaast ontwikkelen de lerarenopleidingen zelf ook kwaliteitswaarborgen zoals de kennisbases. In principe kunnen deze kennisbases opgevat worden als een operationele uitwerking van de bekwaamheidseisen ten aanzien van de beroepskennis van de leraar. Zeker als deze kennisbases in samenspraak met de beroepsgroep worden ontwikkeld en periodiek geactualiseerd, kan de samenhang daarvan met de bekwaamheidseisen worden versterkt.

⁵ Naast ouders gaat het hier met name om anderen die professioneel bij de leerling of bij het onderwijs betrokken zijn. Dat kunnen onder andere professionals zijn in de sfeer van jeugdwerk, maatschappelijk werk, justitie of gezondheidszorg. Het gaat bijvoorbeeld ook om contacten met buitenschoolse opvang of samenwerking op het gebied van sport en kunst en cultuur. In het beroepsonderwijs bijvoorbeeld ook om de samenwerking met stage bedrijven en begeleiders op de werkplek.